Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

TREI

Spy the Lie

Foști ofițeri CIA te învață cum să detectezi înșelătoriile

PHILIP HOUSTON, MICHAEL FLOYD & SUSAN CARNICERO și DON TENNANT

Prefață la ediția în limba română de Ion Duvac

Traducere din engleză de Andreia Suciu

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Cuprins

Prefață la ediția în limba română 9
Mulțumiri 15
Capitolul 1. Cât este de dificil să descoperi că cineva este mincinos 25
Capitolul 2. Cursa cu obstacole pentru detectarea înșelăciunii 32
Capitolul 3. Metodologia: iată la ce se rezumă totul 42
Capitolul 4. Paradoxul înșelăciunii: ignorarea adevărului pentru a descoperi adevărul 55
Capitolul 5. Cum sună înșelătoria 61
Capitolul 6. Cele mai solide minciuni 79
Capitolul 7. Furia mincinosului 85
Capitolul 8. Cum arată înșelătoria 94
Capitolul 9. Adevărul din minciună: detectarea mesajelor involuntare 102
Capitolul 10. Dacă nu întrebați, nu descoperiți 115
Capitolul 11. Gestionarea înșelăciunii pentru a fi în avantaj 131
Capitolul 12. Să fim precauți 139
Capitolul 13. O înșelătorie ca la carte 147
Capitolul 14. Ei bine, și acum ce facem? 167
Apendicele I. Liste de întrebări sugerate 177
Apendicele II. Analiza unui interviu bazată pe model 186
Glosar 199

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Capitolul 1
Cât este de dificil să descoperi că cineva este mincinos

Oamenii cred în minciuni nu pentru că sunt constrânși, ci pentru că vor să o facă.

MALCOLM MUGGERIDGE

Părea că Phil trăsese lozul norocos în acea zi. Informatorul străin pe care urma să-l întâlnească într-un hotel din centru, într-un oraș dintr-o țară care nu poate fi numită din cauza operațiunilor secrete pe care CIA le desfășoară acolo, colabora cu agenția de douăzeci de ani și loialitatea sa era considerată un lucru dovedit. Informatorul, pe care-l vom numi Omar, fusese interogat de personalul CIA în numeroase rânduri prin interogatorii și interviuri de securitate de rutină de-a lungul anilor și credibilitatea sa fusese confirmată la fiecare întâlnire. Omar își câștigase tresele de

PP Libris.RO Respect pentru oameni și cărți

partener de încredere gata să-și ducă la îndeplinire misiunea de fiecare dată când se apela la el.

Phil și un coleg de la Biroul de Securitate fuseseră trimiși de la baza din Langley cu câteva săptămâni înainte pentru a desfășura interviuri de rutină cu informatorii care acționau în diferite țări din regiune. La fel ca angajații de la CIA, acești informatori străini trebuia să fie în mod regulat interogați pentru a se asigura că ei continuau să satisfacă exigențele riguroase de siguranță ale agenției. Munca era interesantă — a merge pe teren era întotdeauna o schimbare bine-venită, dar extenuantă. Aceste interogatorii puteau să fie extrem de intense și puteau să se desfășoare timp de ore întregi dacă un informator părea că ascunde ceva în timpul investigării.

Pedant în munca sa, Phil examina dosarul lui Omar ca și cum ar fi pregătit echipa de suflet East Carolina University Pirates, pentru un meci de fotbal american împotriva rivalei Virginia Tech. A studiat rapoartele despre activitățile trecute ale lui Omar ca și cum ar fi privit înregistrarea unui joc, încercând să prindă orice detaliu obscur sau nuanță care i-ar fi putut asigura victoria. Când, în cele din urmă, închise dosarul își savură norocul. Va fi un lucru ușor. Omar era curat ca lacrima.

Exact când Phil ieșea pentru a se duce la interviul cu Omar într-o zonă sigură, colegul său îl opri la ușă.

— Ei, bănuiesc că nu te vei întoarce până la cină, așa-i?

— Ba da, mă întorc, asta-i floare la ureche, îl asigură Phil. Mă întorc în două ore.

Colegul său era vădit sceptic.

— Nu cred, spuse.

— Uite, în sfârșit am avut noroc, insistă Phil. Știu că în ultimul timp am avut o grămadă de cazuri dificile, dar ăsta-i diferit. Tipul ăsta a fost controlat de atât de multe ori de ai noștri, încât nu e nimic pentru care să ne facem griji. Două ore.

Phil plecă spre locul de întâlnire dinainte stabilit, o cameră într-unul din hotelurile cu multe etaje situate în centrul orașului.

Doar aducerea lui Omar la hotel a fost în sine o operațiune clandestină, un plan coregrafiat cu acuratețe și executat cu precizie absolută în așa fel încât să îl protejeze pe Omar împotriva descoperirii lui de către serviciile secrete inamice. Când Phil și Omar au ajuns în siguranță în camera prestabilită — un apartament dotat cu un salon confortabil la unul dintre etajele superioare —, au început o conversație prietenească și apoi Phil s-a pus pe treabă.

Se așeză pe canapea și-l invită pe Omar să ia un loc în fotoliul de alături. Cu sute de astfel de interogatorii la activ, Phil știa perfect rutina. Cu o atitudine relaxată, dar calculată, începu să-l supună pe Omar la o serie de întrebări standard. Așa cum era de așteptat, Omar răspunse în mod direct și dezinvolt — Phil observă că după douăzeci de ani Omar cunoștea și el pe de rost procedura.

— Lucrați cu noi de mulți ani, spuse Phil. Ați mai lucrat pentru altcineva?

Era un mod prietenos de a-l aborda pe acest vechi și loial informator și de a începe șirul întrebărilor ce trebuia puse. Lucrase vreodată pentru cei răi? Ceea ce se întâmplă în continuare îl uimi pe Phil.

Omar își schimbă poziția în fotoliu, ezită și cu un disconfort evident răspunse cu o întrebare.

— Pot să mă rog?

Phil era uluit ca un fundaș care fusese pus la pământ după ce ieșise din zona de apărare. *Uau! Ce se întâmplase?* Nu se așteptase la acel comportament din partea lui Omar. Și totuși se întâmplase.

— Desigur, nu e nicio problemă, spuse Phil, încercând să își revină din șoc. Se aștepta ca Omar să-și plece capul pentru câteva secunde și apoi să răspundă. Deci ceea ce se întâmplă în continuare fu încă și mai debusolant.

Omar se ridică, se duse în baie și se întoarse cu un prosop. Orice ar face tipul ăsta, gândea Phil, nu era de bine. Și pur și

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

simplu nu avea sens. Dosarul imaculat al lui Omar și certitudinea din partea lui Phil că până atunci informatorul nu mințise în timpul interogatoriului însemnau că trebuia să existe o explicație rațională pentru comportamentul lui Omar.

Omar se apropie de fereastră în timp ce Phil se străduia să găsească un sens la ceea ce se întâmpla. *Ce face tipul ăsta? Va încerca să semnalizeze cuiva cu prosopul? Cât de tare se va înrăutăți situația?* Apoi își dădu seama. Omar este musulman. S-a dus la fereastră pentru a se orienta astfel încât să se poată ruga spre Mecca. Musulmanii se roagă la anumite ore din zi și poate că era ora de rugăciune.

Într-adevăr, Omar așeză prosopul pe podea pentru a-l folosi drept covor de rugăciune și îngenunchie pe el. În timp ce Omar se ruga, mintea lui Phil fierbea și acesta începu să se îndoiască de el însuși. Spusese ceva ofensator pentru Omar? Fusese nerespectuos față de religia lui? Nu putea spera decât că felul său de a conduce interviul, și nu acțiunile lui Omar, a fost lucrul care a constituit o problemă. În definitiv, Omar era un informator esențial pentru operațiunea pe care CIA o conducea în acel oraș. Dacă, la întoarcerea sa, Phil ar fi declarat că o sursă considerată de încredere atât de mulți ani și aprobată de atât de mulți examinatori era necredibilă, era foarte probabil ca șeful operațiunii din acel oraș să vrea capul lui Phil, nu pe cel al lui Omar. Dincolo de toate acestea, lui Phil începea să i se facă foame și ora întâlnirii pentru cina la care promisese că va ajunge se apropia tot mai mult. Nimeni nu putea să-și dorească mai mult decât el ca Omar să fie curat.

După ce s-a rugat circa zece minute, Omar s-a ridicat, a împăturit prosopul și s-a reîntors în fotoliul său. În timp ce își aduna ideile pentru a relua interogatoriul, Phil recunoscu că se amăgea singur în dorința sa de a-l crede pe Omar, în loc să facă o evaluare obiectivă a comportamentului acestuia. Exista doar un singur lucru de făcut: să-i pună din nou acea întrebare.

Răspunsul nu a fost deloc cel pe care Phil îl aștepta. Omar făcu o pauză și își mută picioarele într-o atitudine vădit incomodă.

— De ce mă întrebați asta? protestă el. Există vreun motiv de îngrijorare?

Dacă nu fusese înainte, era acum. Comportamentul verbal și nonverbal al lui Omar la acea întrebare îl făcu pe Phil să înțeleagă că trebuia să aplice tactica smulgerii adevărului. Folosindu-se de abilitățile exacte pe care le mai folosise în interogatorii nonconflictuale, Phil deveni un fel de GPS uman care se îndrepta spre o destinație prestabilită: o mărturisire.

Phil ajunse la destinație mai devreme decât se aștepta. În mai puțin de o oră, Omar recunoscu că lucrase pentru un serviciu secret inamic pe tot parcursul celor douăzeci de ani cât a lucrat ca informator pentru CIA.

Cu toate acestea, treaba lui Phil nu se terminase încă. Mai mult decât atât, totul luă o nouă turnură. Acum trebuia să se asigure că Omar spunea adevărul atunci când susținea că a lucrat pentru inamici în timpul tuturor acelor ani. Urmând interogatoriul, Phil începu să-i pună întrebări pentru a obține informații care să-i fundamenteze mărturisirea. Acum că adevărul ascuns timp de douăzeci de ani ieșise la iveală, Omar povesti cum ani la rând se prefăcuse a fi un începător în timp ce era instruit de CIA: de cele mai multe ori primise deja aceeași instruire din partea inamicilor. Începu să povestească în detaliu unele din succesele sale împotriva americanilor. Una dintre realizările sale era în mod special șocantă.

Persoanele care pot accede la secretele oricărei operațiuni ale CIA oriunde în lume sunt agenții angajați în comunicații. Ei sunt cei care gestionează transferul tuturor mesajelor între sediul lor, sediul central din Langley, și celelalte sedii din toată lumea. Ei sunt cei care au acces la rețeaua de comunicații ultrasensibile ale CIA și la fiecare document secret care este transmis de la sau către sediul agenției. Dacă serviciile secrete ostile consideră personalul

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

unui sediu al CIA o potențială mină de aur de informații, agenții angajați în comunicații sunt filonul principal al minei.

Astfel, află că Omar s-a apropiat în mod alarmant de doi agenți angajați la comunicații de la un sediu al CIA din apropiere. Sediul avea doi agenți de la telecomunicații care împărțeau aceeași casă și angajaseră drept îngrijitor pe un om dintre localnici. Omar reușise să aibă ochi și urechi în reședința agenților: îl recrutase pe acel îngrijitor.

Acea mărturisire a fost o altă lovitură pentru Phil, care era perfect conștient de daunele pe care le putea face o astfel de infiltrare în sistem. Totuși, aceste infiltrări în sistem nu păreau să fie chiar atât de mari. Omar continuă mărturisindu-i lui Phil că după câteva luni omul de casă ar fi abandonat pe neașteptate și fără explicații serviciul. Când Omar îi comunică omului său de contact vestea cea rea, acesta din urmă, un fost halterofil, se înfurie atât de tare, încât luă un scaun și îl rupse doar cu mâinile. Omar îi spuse lui Phil că nu-și dăduse seama de valoarea pe care inamicii o atribuiau faptului că aveau un spion în casa agenților de la comunicații și că începuse să se teamă pentru siguranța proprie atunci când contactul său începu să-i urle în față într-un mod necontrolat.

Phil dădu din cap aprobator și înțelegător. Înlăuntrul său se simțea triumfător. Ratase multe alte cine având o consolare mult mai mică decât avea acum.

Erau zorii zilei când Phil încheie interogatoriul. Omar plecă, știind bine că urma să fie luate măsuri pentru continuarea acestui caz. Phil se întoarse la sediul CIA și comunică imediat cu responsabilii din Langley. Mărturia duplicității lui Omar fu primită cu incredulitate. Cum putuse să se întâmple un astfel de lucru? Cum putuse Omar să se prefacă în toți acești ani?

Phil începea să își dibuie răspunsurile. Știa foarte bine că a identifica minciunile și înșelătoria puteau fi lucruri foarte dificile. Știa că în acea cameră de hotel fusese el însuși pe punctul de a strica totul. Își dădea seama de cât de mult își dorise să se

încreadă în Omar: căutase motive să o facă, reproșându-și propria insensibilitate față de credința și practicile religioase ale lui Omar. Doar atunci când și-a impus să adopte o abordare sistematică și obiectivă a interogatoriului a obținut ceea ce voia.

Acea abordare începea să se cristalizeze în mintea lui Phil. Era un proces în desfășurare, un amestec între antrenamentul pe care-l primise și atenția pe care o acorda comportamentelor pe care le studiase în decursul desfășurării sutelor de interogatorii. Părea că are iscusința de a evalua comportamentul uman și părea că această abilitate se adâncea cu timpul. Era o intuiție venită din rărunchi, dar era și ceva mai mult. Era vorba și despre o analiză cognitivă, o catalogare imperceptibilă, aproape subconștientă, a comportamentelor verbale și nonverbale manifestate în răspunsurile la întrebările sale. Și acele comportamente începeau să fuzioneze într-o abordare a identificării minciunilor care se demonstra extrem de eficace. Phil își transforma iscusința personală într-un ansamblu de competențe măsurabile și reproductibile. Pe atunci nu putea ști că acea transformare va duce la o metodă prin care să se distingă adevărul de minciună pe care agenții serviciilor secrete și ai forțelor de ordine și în final chiar și persoanele civile din toate profesiile din sectorul privat vor fi instruite să o folosească.

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Capitolul 2
Cursa cu obstacole pentru detectarea înșelăciunii

Cea mai mare problemă în comunicare este iluzia că ea s-a realizat.

DANIEL W. DAVENPORT

Detectori umani de minciună... așa ceva nu există! Să spunem clar — în niciun caz nu ne considerăm a fi așa ceva. Nicio persoană de pe această planetă nu poate ști fără nicio urmă de îndoială dacă ceea ce spune cineva este o minciună, decât dacă este contrar celor știute deja a fi adevărate. Dacă cineva vă spune că a fost asistentul antrenorului la echipa de fotbal american Washington Redskins când aceasta era sub conducerea lui Mike Shanahan între 2008 și 2009, și dacă se întâmplă ca dumneavoastră să știți că Shanahan nu a fost angajat de cei de la Redskins decât în 2010, veți ști că acea persoană v-a mințit. Dacă totuși nu îl deosebiți pe Mike Shanahan de Mike Ditka și nu aveți nicio idee despre cine antrenează Redskins, nu există niciun alt fel de a ști dacă în acel moment acea persoană vă minte sau nu. Nimic din această carte sau din oricare alta nu va schimba acest lucru.

Ceea ce putem face totuși este să vă furnizăm anumite instrumente care în foarte multe situații s-au dovedit a fi extrem de eficiente pentru a identifica minciunile și să vă arătăm cum să le folosiți. Gândiți-vă la acele instrumente ca la mijlocul necesar pentru a pune în practică abordarea sistematică pe care Phil o dezvolta în timp ce desfășura acele sute de interviuri și interogatorii pentru CIA: o abordare care în final s-a transformat în metodologia noastră de a detecta minciuna.

Înainte de a intra în miezul problemei este important să înțelegem că există obstacole formidabile care stau în calea identificării minciunilor. Iată, pe unele le-am găsit cu adevărat provocatoare.

CONVINGEREA CĂ CEILALȚI NU VĂ VOR MINȚI. Acesta este principalul obstacol pe care Phil a trebuit să-l depășească în timpul întâlnirii sale cu Omar, care fusese deja anchetat cu atenție și ale cărui sinceritate și statornicie erau de necontestat la momentul interogatoriului condus de Phil. Într-un context mai comun, acesta este un obstacol de natură socială. În societatea noastră acționăm cu convingerea că persoanele sunt nevinovate până la proba contrarie și cu o mentalitate — care ne-a fost inoculată încă de mici — că a minți este unul dintre lucrurile cele mai rele care se pot face. Părinții le spun copiilor că, dacă fac vreo năzbâtie, a minți despre aceasta este de zece ori mai rău decât năzbâtia pe care au făcut-o. Aceasta este o credință puternică ce poate cauza o mare neplăcere atunci când trebuie să acuzăm pe cineva că este mincinos și ne găsim în postura de a vrea totuși să credem ceea ce spun ceilalți. Problema e că oamenii mint cu-adevărat și mint mult. Conform unor cercetări comportamentale, mințim de cel puțin zece ori în douăzeci și patru de ore, incluzând acele așa-zise „minciuni nevinovate", pe care le spunem pentru a evita conflictele sau pentru a nu-i răni pe ceilalți. Așadar, psihologii vă vor spune că oricine vă va minți dacă el crede că este în interesul lui să o facă. Noi adăugăm că

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

este foarte probabil că o persoană vă va minți dacă ea consideră că astfel va scăpa cu minciuna.

Un alt motiv pentru care vrem să-i credem pe oameni este faptul că cei mai mulți dintre noi simt o neplăcere în a-i judeca pe ceilalți și asta pe drept cuvânt. Nu vrem să fim noi primii care aruncă piatra deoarece știm că nu suntem îndreptățiți să o facem. Totuși ceea ce trebuie să ne amintim este că procesul de evaluare a adevărului nu este în sine o tentativă de judecare. Dimpotrivă, dacă vom permite oricărui tip de judecată să se infiltreze în proces, ne punem într-o poziție de dezavantaj deoarece aceasta ne va distrage de la abordarea sistematică pe care trebuie să o adoptăm pentru a descoperi adevărul. Noi trei nu avem nicio înclinație și nici interes să judecăm oamenii a căror sinceritate o verificăm. Unicul nostru obiectiv este să furnizăm informații reale pentru a conduce procesul decizional în așa fel încât în orice situație dată să poată fi luată decizia cea mai bună.

ÎNCREDEREA ÎN MITURILE COMPORTAMENTALE. Există o mulțime de elemente comportamentale despre care am auzit, despre care ni s-a spus și pe care, în unele situații, le-am învățat a fi semne care indică dacă o persoană este sinceră sau nu. Cu toate acestea, am descoperit că pur și simplu nu există un corpus suficient de probe anecdotice sau empirice care să le sprijine și că nu pot fi nici pe departe atât de sigure cum vor fi comportamentele pe care vi le vom indica. De aceea, recomandăm ca aceste mituri să nu fie folosite în scenariul de detectare a minciunii. Vom vorbi despre aceste elemente de comportament în capitolul 12.

COMPLEXITATEA COMUNICĂRII. Poate că nu v-ați gândit niciodată în acest fel, dar atunci când încercați să înțelegeți dacă o persoană vă minte sau vă spune adevărul, ceea ce analizați este comunicarea. Problema este că actul de comunicare poate fi o chestiune foarte incertă, din mai multe motive.

Mai întâi de toate, din cauza impreciziei limbajului, adeseori auzim un cuvânt și îi atribuim ce sens vrem noi, iar acea interpretare conduce înțelegerea noastră a ceea ce ne este comunicat și determină modul în care vom reacționa. Al doilea lucru este că nu doar cuvintele sunt cele cu care avem de-a face atunci când analizăm comunicarea: dimpotrivă, cuvintele nici măcar nu sunt partea leului. Cercetările ne spun că, dacă împărțim comunicarea în două mari vase — conținând tot ceea ce este cuvânt sau act de vorbire și tot ce nu este cuvânt, adică este o manifestare nonverbală —, cea mai mare parte a comunicării este nonverbală.

De ce este acest lucru relativ important pentru identificarea minciunilor? Dacă încercăm să analizăm ceea ce ne este comunicat, iar mare parte a comunicării este nonverbală, câtă pregătire pentru partea de comunicare nonverbală avem? Probabil că nu foarte multă. Pe de altă parte, măcar avem sub control comunicarea verbală, nu? Poate că da, poate că nu. Câte persoane și-ar defini propriul partener drept un bun ascultător? Cert e că mulți dintre noi nu sunt mari comunicatori. Acesta este un obstacol, ceea ce înseamnă că pentru a identifica minciunile trebuie să înțelegem cum să gestionăm unele dintre complicațiile asociate comunicării.

PĂRTINIRILE NOASTRE INEVITABILE. Chiar dacă termenul tinde să aibă o conotație negativă, părtinirile (*biases*) sunt un simplu fapt al vieții și nu sunt în mod necesar negative. Cu toții avem părtiniri. Dacă avem o echipă favorită în vreun sport, aceea este una dintre părtinirile noastre. Dacă nu suntem complet neutri față de un lucru, vom avea cu siguranță prejudecăți pro sau contra lui. Problema este că prejudecățile noastre contribuie enorm la a ne face să credem sau nu în cineva. Când trebuie să interogăm pe cineva, nu ne putem permite luxul de a avea prejudecăți, părtiniri. Deci trebuie să găsim o serie de mijloace pentru a le gestiona în așa fel încât nici să nu trebuiască să ne gândim la ele în timpul interogatoriului.